

TREI CASE MEMORIALE ÎN JUDEȚUL GORJ

1. TUDOR VLADIMIRESCU ȘI CASA MEMORIALĂ DIN VLADIMIR

La circa 40 de kilometri de municipiul Tîrgu-Jiu, în partea de sud-est a județului Gorj este situat satul Vladimir. Așezat în valea râului Gilort, Vladimirul este amintit în documente ca fiind o așezare de moșneni. La 1583 Mihnea Vodă îi confirmă lui Jitianu și fraților săi pămîntul cumpărat în Vladimir. La 16 octombrie 1636, Răducanu Crăsnaru execută porunca caimacaniilor craioveni, delimitînd moșia Vladimirul, de față fiind „moșii Vladimireni”.¹

Două sute de ani mai tîrziu, la 1835 nepotul lui Dumitru Gîrbea, prieten al lui Vladimirescu, va ridica o biserică în Vladimir punînd ctitori printre alții, pe Gheorghe Magheru, și pe Ion Vladimirescu nepot al lui Tudor.²

Cel ce vizitează astăzi satul Vladimir, nu trebuie să piardă prilejul de a vizita Casa Memorială Tudor Vladimirescu. În casa țărănească cu pridvor de lemn, în cele două camere, iubitorul de istorie pătrunde pentru cîteva clipe în atmosfera începutului de secol XIX, avînd în fața ochilor imagini și documente legate de viața lui Tudor, de perioada premergătoare revoluției și de desfășurarea evenimentului de la 1821.

Tudor a fost cel de-al treilea copil al lui Constantin zis și Ursu și al Ioanei Bondoc. Cei ce l-au cunoscut personal amintesc că Tudor ar fi avut în jur de 40 de ani în timpul revoluției, alții înclinînd cîte 50 de ani.³

Tatăl său era originar din Mehedinți, plaiul Cloșanilor, de la Prejna unde Tudor a și ctitorit împreună cu Gheorghe Duncea, o biserică pe care a înzestrat-o și cu pămînt. Bunicul lui Tudor se numea Mitrofan și era ieromonah, iar pe la 1670 s-a căsătorit cu o femeie pe nume Ruxandra cu care a avut un singur copil, pe Constantin poreclit și Ursu.⁴ Acesta s-a căsătorit cu Ioana, sora sau fiica lui Bondoc, preot în Vladimirul Gorjului, unde s-a și stabilit. Ei au avut trei copii, pe

Pavel cel căruia i se mai spunea și Papa, pe Constandina și pe Tudor cel care se pare că s-a născut între 1770-1780.

Mulți au înclinat să creadă că numele lui Tudor, acela de Vladimirescu se datorează ordinului Sf. Vladimir ce îi fusese conferit de țarul Alexandru I pentru participarea sa la războiul ruso-turc. Dar un document emis la 20 decembrie 1806 îl amintește pe Tudor cu numele de Vladimirescu, deci înainte de începerea războiului din 1806-1812. În afară de faptul acesta și fratele său Papa este numit tot Vladimirescu el nefiind titular al ordinului rusec.⁵ Deci se pare că numele lui Tudor vine de la numele satului gorjan Vladimir.

Despre originea familiei lui Tudor există de asemenea mai multe păreri. Se înclină mai ales spre stabilirea unei condiții sociale mai răsărite printre locuitorii satului, având în vedere faptul că el a avut în familie ascendenți preoți sau călugări.

Dar Gheorghe Duncea, cel cu care Tudor ridicase biserica de la Prejina amintește că „Tudor a fost fiu de țăran”,⁶ Iorga spune și el că Tudor a fost moșnean din Gorj, adică țăran liber. Cert apare un singur lucru, că Tudor se trăgea dintr-o familie robustă, dâră și întreprinzătoare în plină ascensiune de a-și depăși condiția în care se născuse. În același timp, Tudor a încercat toate mijloacele prin care un moșnean putea asceade la o condiție superioară; slujba la stat, arandășia, negustoria sau milităria în serviciul Rusiei.

Primi ani ai copilăriei și-i petrece pe plaiurile Vladimireului, iar Gheorghe Duncea spune că tainele alfabetului le-a aflat de la un moșneag cu care Tudor păștea vitele.⁷ Istoricul Aricescu amintește de preotul Pîrvu Cihoiu ca fiind cel care i-a dat lui Tudor primele noțiuni ale cărților.⁸

La 12 ani tatăl său îl trimite la Craiova la o rudă a sa, Lupu, pe atunci condiclar la curtea bisericii și școlii Obedeanelui, școală ce după revoluție va fi transformată în școală domnească. După o perioadă, Tudor este dus la curtea boierului Ioan Glogoveanu din Craiova unde, alături de fiul boierului, Tudor va învăța noțiuni de retorică, de gramatică și de limbă greacă. Gheorghe Duncea amintește că după o perioadă de un an, Tudor este numit logofăt la moșia Glogoveanului, timp în care își îmbunătățește studiile pînă ce „domnul Tudor a ajuns un cărturar foarte deștept”.⁹ În scurt timp este cunoscut și prețuit de boierii craioveni, așa încît aceste relații îi favorizează numirea de către Constantin Ipsilanti (1802-1806, 1807) în funcția de comis. Apoi este numit vătaf de plai la Cii-

neni,¹⁰ ca prin decretul din 20 decembrie 1806 să fie numit vătaf în plaiul Cloșanilor.¹¹

Vladimirescu rămîne vătaf de plai la Cloșani din 1806 pînă în 1811 cînd este numit de către ruși zapciu la plasa Muntele, armata rusă fiind nevoită să facă apel la panduri¹² ce pe perioada războiului ruso-turc din 1806–1812 au fost de un real folos în respingerea turcilor. Tudor capătă gradul de porucic, locotenent în cadrul armatei ruse, iar la recomandarea generalului rus Isaev, țarul Alexandru I. îi conferă lui Tudor ordinul Sfîntul Vladimir.

În 1812 după sfîrșitul războiului, Vladimirescu avea să se retragă cu armata rusă peste Prut de teama represaliilor turcești, dar amnistia acordată prin tratatul de la București din 1812 și garanțiile consulului rus îl vor face să rămînă în țară. Curînd el face o călătorie la Viena în legătură cu punerea în ordine a moștenirii lăsate lui Nicolae Glogoveanu, ispravnicul de Mehedinți prin moartea soției acestuia Elena Glogoveanu.

La întoarcerea în țară, susținut și de ambasadorul rus la Viena, obține cu bani de la Caragea Vodă, postul de vătaf în plaiul Cloșanilor.

Din această perioadă încep să se lege destinele lui Tudor de mișcarea Eterică. Vladimirescu deja cu o puternică personalitate formată, cu o viziune politică cristalizată, vede în mișcarea eterică posibilitatea unei schimbări a raportului Țării Românești față de Poartă. Din nefericire evenimentele ulterioare vor infirma speranțele pe care Tudor și se pusese în mișcarea elenă.

Legat de personalitatea lui Tudor și de înfățișarea sa, contemporanii săi spun că avea un caracter sumbru, închis și aspru. Vorba îi era scurtă, repede și poruncitoare. Ținuta lui era impunătoare și avea în înfățișare „un aer de comandir”.¹³ Un spirit natural care îl ridica peste gradul de cultură pe care îl posedă, o ambiție puternică susținută de o mare presiune revoluționară,¹⁴ au fost principalele însușiri pe care Tudor le-a pus în slujba misiunii ce și-o încredințase.

Lui Tudor Vladimirescu îi revine marele merit de a fi fost conducătorul revoluționar care a ajutat poporul să dobîndească conștiința forței sale, a uriașei puteri de a stăvili răul.

Casa memorială Tudor Vladimirescu nu încearcă decît să deschidă sufletul în fața istoriei, în fața unui erou ce și-a tras seva din pămîntul Gorjului, un erou ce și-a închinat viața cauzei atît de mărețe a libertății.

La 14 ianuarie 1894 în familia lui Vasile și a Elenei Teodoroiu se naștea cel de-al treilea copil, o fată ce va purta numele de Catalina Teodoroiu.¹

Vasile Toderoiu născut la 14 martie 1858 în Vădeni și soția sa Elena Balanu originară din satul Slobozia – Gorj, țărani săraci stabiliți în Vădeni lucrau din greu pe moșia boierului Pleniceanu, moșie întinsă la nord de Tirgu-Jiu, pînă la Curtișoara și Bumbesti-Jiu.

Ei au avut opt copii, iar condițiile în care și-au dus viața au fost din cele mai grele; „am crescut opt copii, trei fete și cinci băieți cu două pogoane de pămînt și un car cu doi boi” spunea mama Catalinei.²

Casa familiei Toderoiu din Vădeni este o mărturie în plus în a grăi despre viața mizeră pe care cei opt copii au dus-o alături de părinții ce munceau din greu pămîntul. Casa avea două cămăruțe destul de joase, o prispă cu stîlpi lungi de lemn înconjură mica construcție de-a lungul a două laturi, iar acoperișul cu streșini largi este din șită. Cele câteva ferestre mici cu greu puteau lumina cămăruțele unde opt copii dormeau ades într-o singură cameră.

Din anul 1938 aici a fost organizată Casa Memorială Ecaterina Teodoroiu în memoria celei care și-a dat viața pentru popor și țară. Un interior țărănesc alăturat unor fotografii, desene și publicații ce amintesc de Eroina de pe Jiu, vin să întregescă o imagine cît mai clară a celei ce s-a născut aici. Cu atît mai emoționantă poate fi o vizită la această casă memorială cu cît despre Ecaterina vorbesc documentele expuse.

Catalina avea să fie singurul copil al lui Vasile și al Elenei Toderoiu ce va dori cu ardoare să meargă la școală. Se pare că primele două clase primare le-a urmat la școala din Vădeni prin anii 1901–1903,³ iar mai tîrziu alte două clase primare la Tirgu-Jiu. Probabil că cel ce a fost primul care i-a îndrumat pașii spre abecedar a fost învățătorul Nicolae Pătrășcoiu.

Cu o mică bursă și cu un neînsemnat ajutor de la cei de acasă, Cătălina pleacă la București unde se va înscrie la un „gimnaziu-pensiön de lîngă Cișmigiu”.⁴ Dorința Cătălinei era

aceea de a deveni învățătoare sau profesoară, spune Sabina, sora ei mai mică.⁵

Se pare că a urmat în continuare studiile la o școală de infirmiere.⁶ Pe când era în clasa a V-a, cu ocazia războiului din 1913, spune Catalina într-un memoriu,⁷ se înscrie în prima asociație a cercetașelor române „pentru a-și folosi oricât de puțin țara în împrejurări grele”.

În vacanța din vara anului 1916 se va reîntoarce din nou la Vădeni. Era perioada de dinainte de furtună când toată lumea trăia sub spectrul viitorului război. În aceste momente Catalina se prezintă la sediul Crucii Roșii din Tîrgu-Jiu de unde va fi repartizată la unul din spitalele ce se organizau în orașul Tîrgu-Jiu.

Prin intermediul fratelui său, caporalul Nicolae Teodoroiu, cel care făcea parte în acele momente din regimentul 18 Gorj, Catalina va lua contact și-i va cunoaște pe cei dintre care vor pieri primii în curînd pe crestele Carpaților în luptă pentru apărarea gliei strămoșești.

Odată războiul declanșat, Catalina va fi tot timpul aproape de răniții ce soseau de pe front sau alături de fratele său Nicolae pe linia frontului, alături de cei ce străjuiau în calea cotropitorului.

Intrarea Catalinei ca voluntară în armata română, participarea ei directă la luptele grele, dovadă rănile sale căpătate la Bărbătești și Filiași, apoi participarea la luptele din Moldova reprezintă nu numai o pildă pentru posteritate ci și un simbol al dragostei românului pentru pămîntul țării, dragoste ce numai prin jertfa supremă poate fi ucisă.

În după-amiaza zilei de 22 august 1918, pe valea Zăbrănciorului, județul Putna, avea să cadă pe cîmpul de luptă voluntara Teodoroiu Ecaterina. Soldații care îi vor fi săpat mormîntul în pămîntul românesc al văii pîriului Glod vor fi trăit o mare emoție căci „ea a fost sufletul neamului”.⁸

Realizarea mausoleului Ecaterina Teodoroiu, monument sub care se află osemintele eroinei aduse de pe frontul din Moldova în anul 1921, alături de casa memorială reprezintă doar o parte din recunoștința pe care gorjenii o poartă eroinei lor, reprezintă locuri pătrunse de istorie, pe care călătorul ce trece prin Gorj nu trebuie să le ocolească.

3. CONSTANTIN BRÂNCUȘI ȘI CASA MEMORIALĂ DIN HOBÎȚA

Pe malul Bistriței, la hotarul pământurilor ce țineau de mănăstirea Tismana și cam la o zi de mers pe jos pînă la Tîrgu-Jiu, se află satul Hobîța, după cum însuși Brâncuși o amintește.¹

Satul al cărui nume este amintit de hrisoavele secolului XVI are o obîrșie de moșneni, locuitorii lui fiind multă vreme în conflict cu călugării mănăstirii Tismana, aceștia dorind să cuprindă în moșia mănăstirii și pământurile Hobîței.

Sculptorul se trăgea dintr-o ramură a Brâncușilor cărora li se mai spunea și ai lui Bejuică. În pisania bisericii de lemn din Hobîța ridicată la 1822 apare și numele unui Ion Brâncuși. Meșterul în lemn, Ion a avut un urmaș ce i-a continuat meseria, pe Constantin Dinu, acesta avînd la rîndul lui un fiu, pe Nicolae-Radu.²

Nicolae-Radu a fost căsătorit de două ori, cu prima nevastă, Dinca a avut trei băieți, iar cu cea de-a doua, Maria Diaconescu a avut trei băieți și o fată. Unul din băieții Mariei a fost Constantin Brâncuși.

În noaptea de vineri spre sîmbătă³ la 19 februarie 1876 se naștea în cătunul Hobîța din Gorj, cel ce avea să fie mai tîrziu supranumit și părintele sculpturii moderne.

Casa în care s-a născut Brâncuși avea două încăperi nu prea mari, despărțite între ele de o cameră ce avea în spate o vatră micuță cu corlată. În fața lor se întindea o prispă cu stîlpi de lemn puțin sculptați la capete, intrarea prispei fiind și ea străjuită de stîlpi de lemn. Acoperișul era făcut din șită. Fusese construită pe la 1870 de către tatăl său, căci Nicolae-Radu „se pricepea de minune să cresteze lemnul cu dalta și securea”.⁴

La moartea lui Nicolae-Radu casa reveni surorii lui Brâncuși, Frișinei Brînzan, ea fiind cea care o mută pe alt loc, nu departe de cel dintîi, la cîteva zeci de metri. Casa făcută din grinzi mari, ca de pod⁵ a fost desfăcută bucată cu bucată și reasamblată fidel. În plus, peste blăniile și grinzile de gorun a fost așezat un strat de tencuială cu var care cu timpul a căzut.

Casa aceasta mică și sobră a pășit acum spre un nou destin, după ce în ea s-a născut marele artist, acum slujește amintirii lui celor ce vor să o viziteze, ea fiind transformată din anul 1970 în casă memorială.

La șapte ani Brâncuși învăța ciobănia la stîna sus în urcușul muntelui. Școala a urmat-o cu intermitențe, cînd la Peștișani, cînd la Brădiceni, mama sa fiind cea care se ocupă mai atent de el în ciuda greutăților pe care o gospodărie țărănească cu mulți copii le ridica. Pe la 11 ani fugi pentru prima dată de acasă, ajunge la Tîrgu-Jiu unde rămîne pînă în 1892 ca boiangiu la dugheana unui vopsitor. Readus la Hobița, va fugi din nou și va ajunge tocmai la Slatina unde va lucra ca argat la un han-cîrciumă. După scurt timp pleacă la Craiova unde timp de doi ani va lucra tot într-o cîrciumă.

Va ajunge apoi la Școala de arte și meserii, o școală de stat pe care o absolvă în anul 1898. Pe perioada studiilor va primi o bursă dar acest lucru nu va putea să amelioreze starea de mizerie în care trăiește Brâncuși. Încă din primul an de învățămînt viitorul artist încearcă să învețe cît mai bine meșteșugul lucrului în lemn, iar spre sfîrșitul studiilor, cu bani economisiți din greu va face o scurtă călătorie la Viena.

De la sfîrșitul școlii craiovene datează și prima lucrare de valoare muzeală a lui Brâncuși. Lucrarea sa de absolvire este un bust de gips reprezentînd pe împăratul roman Vitellius, lucrare ce anunța calitățile viitorului mare artist.

Curînd Brâncuși va pleca la București pentru a se înscrie la Școala națională de arte frumoase, unde se va impune curînd atenției, cîștigînd prin lucrări valoroase cîteva premii. Pe la mijlocul lui 1904 ajunge la Paris unde va participa la cursurile Școlii de arte frumoase, în clasa lui Antonin Mercié. Va lucra apoi în atelierul marelui Rodin. Începînd din 1907 își va urma calea singur, el fiind cel care va deschide artei și spiritului omenesc poarta unui nou univers.

Dar nu trebuie uitat că el s-a născut la Hobița Gorjului, acolo unde a trecut pentru prima dată pe sub porți încrustate, acolo unde a stat pentru prima oară la mesele scunde și joase înconjurate de scaune mici. Nu trebuie uitat că la Hobița a văzut stîlpii pridvoarelor, că lîngă casa părintească a simțit tremurul lemnului, în zăvoiu! în care a crescut primul său lemn cu prima sa cichie.⁶

NOTE

TUDOR VLADIMIRESCU ȘI CASA MEMORIALA DIN VLADIMIR

¹ Arhivele Olteniei, nr. 41—42, Craiova, 1920, pag. 243.

² Idem, pag. 246.

³ C.D. Aricescu, 'Istoria revoluțiunii române de la 1821, Craiova, 1874, pag. 14.

- ⁴ Arhivele Olteniei, nr. 41—42, Craiova, 1929, pag. 246.
- ⁵ A. Oțetea, Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, București, Editura științifică, 1971, pag. 115.
- ⁶ Idem, pag. 117.
- ⁷ Idem, pag. 118.
- ⁸ C.D. Aricescu, op. citat. pag. 26.
- ⁹ A. Oțetea, op. citat. pag. 117.
- ¹⁰ Marin Mihalache, Tudor Vladimirescu, București, Editura Militară, 1971, pag. 38.
- ¹¹ Nicolae Iorga, Studii și documente, București, 1939, pag. 511—512.
- ¹² Panduri — cete de luptători recrutați de obicei din rîndul țăranilor liberi formînd un gen de oaste de menținere a ordinii. Erau de obicei scutiți de biruri.
- ¹³ C.D. Aricescu, op. citat. pag. 160.
- ¹⁴ A. Oțetea, op. citat. pag. 206.

ECATERINA TEODOROIU ȘI CASA MEMORIALA DIN VADENI

- ¹ Arhivele Statului, Filiala Gorj, Tîrgu-Jiu, fond primăria Vădeni, Pachet 1177, dosar 133, Registrul stării civile pentru născuți pe 1894, fila 2.
- ² Ion Mocioi, Ecaterina Teodoroiu, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1981, pag. 18.
- ³ N. Tăutu, Cătălina (Adevărata viață a eroinei Ecaterina Teodoroiu), București, Editura militară, 1959, pag. 40.
- ⁴ I. Mocioi, op. citat., pag. 24.
- ⁵ Maria Birău, art. „La casa ei”. Coloana, supliment al „Gazetei Gorjului”, Tîrgu-Jiu, 1974, august.
- ⁶ N. Tăutu, op. citat., pag. 34.
- ⁷ Dumitru Almaș, Evocări și portrete istorice, București, Editura Politică, 1968, pag. 304.
- ⁸ I. Mocioi, op. citat., pag. 115.

CONSTANTIN BRANCUȘI ȘI CASA MEMORIALA DIN HOBIȚA

- ¹ Tretie Paleolog, De vorbă cu Brâncuși, București, Editura Sport-Turism, 1976, pag. 15.
- ² Conform unor obiceiuri vechi, copiilor mici, foarte bolnavi, li se schimbau numele în speranța scăpării de boală. Tatălui lui Brâncuși i-a fost schimbat astfel numele, Nicolae fiind înlocuit cu Radu.
- ³ Tretie Paleolog, op. citat., pag. 21.
- ⁴ Idem, pag. 14.
- ⁵ W.G. Paleolog, Tinerețea lui Brâncuși, București, Editura Tineretului, 1967, pag. 12.
- ⁶ Idem, pag. 52.

BIBLIOGRAFIE

- ANDREI OȚETEA, Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, București, Editura Științifică, 1971.
- ARHIVELE OLTENIEI, nr. 41—42, Craiova, 1929, art. C.V. Obedeianu, Revoluția lui Tudor Vladimirescu de la 1821.

- C.D. ARICESCU, Istoria revoluțiunii române din 1821, Craiova, 1874.
- MARIN MIHALACHE, Tudor Vladimirescu, București, Editura Militară, 1971.
- NICOLAE IORGA, Studii și documente, București, 1939.
- NICOLAE TAUTU, Cătălina, București, Editura Militară, 1959.
- ION MOCIOI, Ecaterina Teodorescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981.
- DUMITRU ALMAȘ, Evocări și portrete istorice, București, Editura politică, 1968.
- MARIA BIRAU, „La casa ei“, Coloana, supliment al „Gazetei Gorjului, Tîrgu-Jiu, august, 1974.
- TRETIE PALEOLOG, De vorbă cu Brâncuși, București, Editura Sport-l'ŭrism, 1976.
- W.G. PALEOLOG, Tinerețea lui Brâncuși, București, Editura Tineretului, 1967.
- CARTE DE INIMA PENTRU BRÂNCUȘI, București, Editura Albatros, 1976.
- SYDNEY GEIST, Brâncuși, Editura Meridiane, București, 1973.